

Histo-Visie

Joden in Hasselt

De synagoge in de Ridderstraat

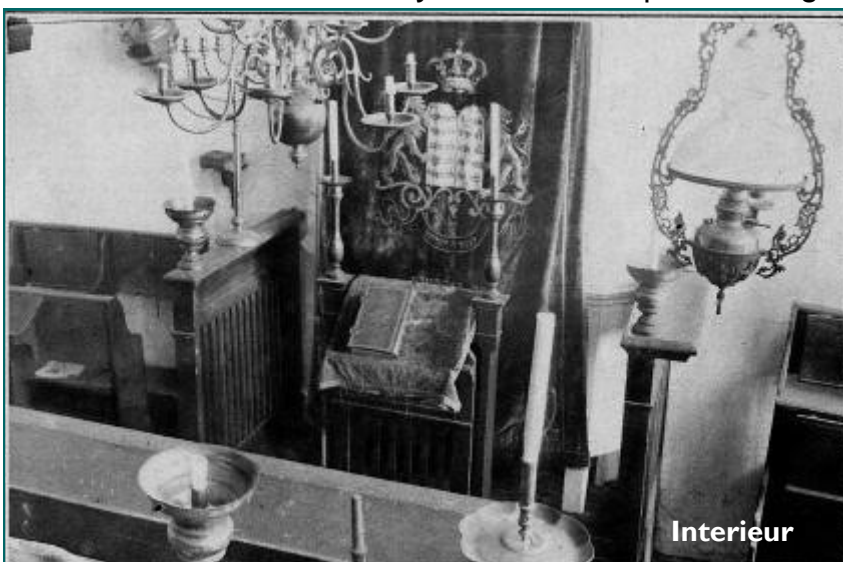
Joden werden in het verleden veelal als een aparte bevolkingsgroep beschouwd. Vaak werden ze daardoor dan ook vervolgd. Soms werd zo'n vervolging gerechtvaardigd door naar de Bijbel te verwijzen.

Bij de ter doodveroordeling van Christus zou immers de Joodse schare geroepen hebben: *'Zijn bloed kome over ons en onze kinderen.'* De katholieke kerk meende in de middeleeuwen op grond van deze uitspraak tijdens het vierde Lateraans concilie te moeten voorstellen dat de Joden voortaan op hun kleding

een kenteken zouden moeten dragen.

Verder vormde het joodse bevolkingsdeel in diverse landen een eigen gesloten leefgemeenschap. Ze hielden zich strikt aan hun eigen godsdienstige gebruiken. Jood ben je. Je kunt het niet worden. Ze vormde dus een zichtbare, afwijkende bevolkingsgroep. In termen van nu zou je kunnen zeggen dat ze toen in de ogen van de omgeving allochtonen waren en bleven. Ze vielen daarbij op door hun kleding en gebruiken.

Dit leidde regelmatig tot uitbarstingen, de zogenaamde pogroms. Een van de bloedigste was die in het midden van de veertiende eeuw. In 1347 was namelijk de Zwarte Dood, de pest, uitgebroken. Indirect kregen de Joden daar de schuld van. God had de katholieke gemeenschap willen straffen, omdat de rekening die ontstaan was met de ter doodveroordeling van de Christus nog niet vereffend was.

Interieur

Duizenden Joden werden als gevolg hiervan gedood.

Ook nadien hielden de vervolgingen niet op. Met name in landen waar de inquisitie actief was, werd men niet met rust gelaten. Vandaar dat in die periode vele Joodse kooplieden uit Portugal naar de protestante Republiek trokken om zich daar te gaan vestigen. Daar kreeg men wel de nodige ruimte, zelfs zodanig dat deze rijke sefardische Joden in Amsterdam een eigen synagoge mochten bouwen. Volledige acceptatie vond echter pas na 1800 plaats.

De eerste Joden die zich in Hasselt vestigden waren twee artsen. Het waren twee Askenasische Joden afkomstig uit het huidige Duitsland.

In de zestiende eeuw werden deze veelal arme Joden daar vervolgd, vandaar dat deze

twee mensen in 1560 toestemming vroegen om zich in Hasselt te mogen vestigen. In 1563 gaf Jan van

Aremberg, gouverneur van Filips II, verlot aan Gotlieff von Arweiler en zijn zoon Salomon Simon om zich als artsen in deze stad te gaan ophouden. Zeven jaar later moesten ze echter al weer vertrekken. Joden werden in die tijd gezien als een bezit van de landheer. Ze werden namelijk tot zijn regalia gerekend.

In 1659 lezen we opnieuw iets over Joden. Symon de Juede moet zich dan namelijk voor de rechtbank verantwoorden voor het feit dat hij op zondag brandewijn gebrand had en voor het feit dat het een en ander ook nog eens illegaal was gebeurd. Dus zonder de gebruikelijke accijns te betalen. Opmerkelijk is de uitspraak dat in dit proces aan een eed van Sijmon geen waarde mocht worden gehecht, *'daar hij geen christen was'*.

In 1720 ten tijde van de zogenaamde bubbelcompagnieën wordt aan Joden vrije vestiging in het vooruitzicht gesteld. En inderdaad sindsdien neemt het aantal Hoogduitse Joden toe. In 1745 en 1748 komen we Meyer Marcus en Salomon Abrahams tegen. Laatstgenoemde verwierf zelfs in 1757 voor de duur van twaalf jaar het octrooi op de bank van lening. Salomon ging het blijkbaar voor de wind, want hij slaagde erin om een aantal panden te verwerven. In de zestiger jaren van de achttiende eeuw vestigde zich hier ook nog de slachter

Tora mantel met kroon uit de Hasselter synagoge

Philip Marcus

Geboren op 22-1-1907 in Hasselt

Gestorven op 31-1-1943 in Monowitz

Henriëtte Marcus –Keizer

Geboren op 5-8-1880 in Hasselt

Gestorven op 28-9-1942 in Monowitz

Bernard Marcus

Geboren op 9-9-1876 in Hasselt

Overleden 28-9-1942 in Auschwitz

Bernard Jacob Marcus

Geboren op 6-12-1939

Overleden op 28-9-1942 in Monowitz

Zientje Henriëtte Marcus – Vos

Geboren op 13-12-1904 in Kampen

Overleden 28-9-1942 in Monowitz

Aron Abrahams. Ook hij moet relatief vermogend zijn geweest, want hij kocht in 1778 een huis in de Ridderstraat voor 350 gulden.

De gemeenschap was zodanig gegroeid dat er behoefte ontstond aan een eigen Joodse begraafplaats. Buiten de Venepoort werd daartoe in 1774 een stukje grond aangekocht. Bijna vijftig jaar later werd het kerkhof zwaar getroffen door de overstroming van 1825. Nadien werden de Joodse stadsgenoten begraven op de huidige begraafplaats aan het kleine Bolwerk.

De door de Fransen afgedwongen godsdienstvrijheid leidde in Hasselt tot de stichting van een eigen synagoge in de Ridderstraat. Bij de volkstelling van 1795 werden er 47 bewoners geteld die aangaven tot het Joodse bevolkingsdeel te behoren. In 1813 ging het daarbij om acht gezinnen waaronder vijf handelaars en drie vleeshouwers. Op één na waren ze allen arm. De rijkste onder hen werd als redelijk omschreven. Blijkbaar nam het aantal Joden in Hasselt sindsdien af, want in 1820 was er al geen sprake meer van

een zelfstandige gemeente. In 1835 was dat wel weer het geval. Maar in 1853 herhaalde zich het voorgaande om pas in 1877 weer zelfstandig te worden. En dat terwijl juist in die tijd de bevolking van Hasselt groeide. Die wisselende bevolkingsaantallen hadden alles te maken met het feit dat de noodzaak voor Joden om zich op het platteland te vestigen weggevallen was sinds de opheffing van de gilden. Voordien waren ze van veel beroepen uitgesloten, zodat we hen dan veelal in plattelands gerelateerde beroepen tegenkomen zoals slachters en handelaren.

Mogelijk heeft ook een rol gespeeld dat in de negentiende eeuw door het toenemend nationaal gevoel, de druk op de Joden toenam om te assimileren. In een kleine gemeenschap was het moeilijker om die druk te weerstaan.

Hat aantal in Hasselt wonende Joden mag in de negentiende eeuw dan niet omvangrijk ge-

Simon Keizer

Geboren op 4-12-1876
in Hasselt

Overleden 14-5-1943 in
Sobibor

Saartje Keizer Marcus

Geboren op 27-8-1873

Overleden op 14-5-
1943 in Sobibor

weest zijn, dat neemt niet weg dat eind dertiger jaren van die eeuw de synagoge een opknapbeurt kreeg.

In de Joodse gemeenschap waren twee verenigingen actief: de *Gemiloes Chasodim* en de *Bigdei Koudesj*. De eerstgenoemde was de begrafenisvereniging en de laatstgenoemde hield zich bezig met het onderhoud van de synagoge. De rituele badplaats van de joodse gemeente bevond zich aan de Prinsengracht.

Het meest trieste moment van de geschiedenis van de Hasselter Joden is de Tweede Wereldoorlog geweest. In 1940 woonden er in de stad nog zo'n 10 Joden. Vijf stierven na eerst in Westerbork te zijn beland in Auschwitz en twee via Vught in Sobibor. Een achtste persoon is op een onbekende plek in Duitsland omgekomen. Slechts twee personen overleefden deze massale vernietiging. Na de Tweede Wereldoorlog werd door de sterk uitgedunde Joodse gemeenschap de synagoge verkocht. Het kerkhof ging over naar de stad Hasselt. In 1954 werd het Joodse kerkgebouw gesloopt om plaats te maken voor

een supermarkt. Op het gedenkteken op de Markt herinnert een klein zinnetje - *gedenk het leed van onze joodse stadsgenoten* (als ware het een voetnoot) - nog aan het voorbij bestaan van een kleine, maar kenmerkende bevolkingsgroep in Hasselt. Hun namen worden helaas niet vermeld.

Joodse synagoge in de Ridderstraat

In dit artikel hebben we geprobeerd de naamloosheid van onze joodse stadsgenoten weg te nemen.

Literatuur:

Zie: *Histovisie* 6.3

Joodse synagoge in de Ridderstraat
[tweede gebouw links vanaf de brug]